

## OQIWSHILAR BILIMIN BAHALAWDIN TÁLIM-TÁRBIYALIQ ÁHMIYETI

Yuldasheva Mohinur

Ájiniyaz atindaǵı NMPI Magistratura bólimi  
«Pedagogika teoriiyası hám tarıxı» qánigeli 2-kurs magistrantı

T.Saparbaev

(ilimiy basshı) NMPI Pedagogika kafedrası professor w.w.a, p.i.k

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15766989>

**Annotaciya.** Ilimiy maqalada mektep oqıwshılarınıń bilim,uqıplılıq hám kónlikpelerin tekseriw hám bahalawdın pedagogikalıq áhmiyeti,bahalawdın túrleri,bilimdi bahalawda qoyılatuǵın talaplar hár tárepleme keń sóz etilgen.

**Tayanış túsiniqler:** Bilim uqıplılıq hám kónlikpelerdi tekseriw,bahalawdın túrleri, oqıwshılar bilimin tekseriwdiń hám bahalawdın ayırım ózgeshelikleri,bahalaw ólshemleri.

### ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ.

**Аннотация.** В научной статье всесторонне рассматриваются педагогическое значение проверки и оценки знаний, умений и навыков учащихся, виды оценки, требования к оценке знаний.

**Основные понятия:** Проверка знаний, умений и навыков, виды оценки, некоторые особенности проверки и оценки знаний учащихся, критерии оценки.

### THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF ASSESSING STUDENTS' KNOWLEDGE.

**Abstract.** The scientific article comprehensively discusses the pedagogical significance of testing and assessing the knowledge, skills and abilities of schoolchildren, types of assessment, and requirements for assessing knowledge.

**Keywords:** Testing knowledge, skills and abilities, types of assessment, some features of testing and assessing students' knowledge, assessment criteria.

Oqıtıw ámeliyatında oqıwshılar bilim, uqıplılıq hám kónlikpelerin tekseriwdiń bir neshe túrleri bar. Alar: oqıwshınıń bilimin aldın ala tekseriw, kúndelik tekseriw, aralıq tekseriw hám juwmaqlawshı tekseriwler bolıp bolsaplanadı. Alar awızeki, jazba, tájiriye isler, laboratoriyalıq jumıslar, baqlawlar, siziw, sxema, diagramma, karta t. b.jollarda ámelge asirilip barıladı. Aldın ala tekseriw hám bahalawdın tiykarǵı maqseti oqıwshılardıń jańa oqıw materialınan qanday dárejede xabardar ekenligin biliwge múmkinshilik beredi. Oqıtıwshı jańa material boyınsha sorawlar berip, juwaplar alıp oqıwshılardıń usı materiallar boyınsha qanday dárejede bilimi bar ekenin biledi. Eger material boyınsha kópshilik maǵlıwmatlardı ózlestirgen bolsa, onda oqıtıwshı materialdı quramalastırıp alıp baradı. Olay etpese oqıwshılardı kóp materiallardı bayanlaw alardı jaliqtirip jiberedi. Eger jańa material boyınsha bilimleri tómén bolsa, onda materiallardı ápiwayıdan quramalığa, ańsattan qıyınǵa baǵdarlaǵan halda tolıq bayanlawǵa tuwra keledi. Aldın ala tekseriw hám bahalaw oqıw jiliniń basında, oqıw shereginiń basında, jańa bólimdi jetkiliklilerde ótkeriw múmkin.

Oqıw materiallarındaǵı temalar bir-biri menen baylanisli, sanıń ushin taza material boyınsha soraǵanda ótken eski materialǵa salıstırıp, ótilgen materiallardaǵı bilimlerde eske túsiriwde múmkin. Nátiyjede balanıń taza material hám ótilgen material boyınsha ózlestirgen bilimleriniń kólemi anıqlanadı. Oqıwshılar bilimin kúndelikli bahalawdın bilim beriwde, tárbiya beriwde áhmiyeti oǵada ullı. Kúndelikli tekseriw barlıq pánlerde barlıq temalardı ótiwde keń qollanıladı. Bul oqıw materialların túsindiriwde bilimdi bekkemlew, ótkenlerdi tákirarlaw, teoriyalıq bilimlerde ámeliyatta qollanıw hám t. b. oqıw protsesiniń eń áhmiyetli wazıypaların

iske asiriwda úlken ról aynaydı. Tájiriýbeli oqıtıwshılardıń kórsetiwinshe, oqıwshılardıń jańa materiallardı ózlestiriwindegi payda balatuǵın hár qanday qıyınshılıqlar usı jańa bilim menen búringi ózlestirgen bilim ortasındaǵı baylanistıń jetkilikli emesliginen dep kórsetedi. Oqıwshılar bilimin kúndelikli bahalaw belgilengen waqıtta awızsha sorawlar, úy tapsirmasin bahalaw, óz betinshe jumıslardı orınlawın qadaǵalaw taǵı basqa de jollar menen alıp barıladı. Geyde soraw hám tapsırma formasında, túsindiriw barısında, búringi ótilgenlerdi tákirarlaw maqsetinde túsingenlerin aytıp beriw taǵı basqa de maqsetlerde qollanılsa, ayrım jaǵdaylarda oqıwshılardıń biliw aktivliligin, qabıllaw ózgesheliklerin, este saqlaw qásiyetlerin, uqıplılıqların anıqlawlarda de keń qollanıladı. Bilimlerdi tekseriw hám bahalaw arqalı oqıwshılarga barlıq ózgesheliklerdi anıq biliw múmkin boladı. Hár qanday oqıw materialları boyınsha oqıtıwshı bala menen sáwbetlesip, hár túrli qatnaslarda bolıp alardıń temperament ózgesheliklerin, xarakterlerin, uqıplılıq hám talantların, múmkinshiliklerin, qızıǵıwshılıqların bilip aladı.

Balalardıń psixikasına tán jáne bir nársese «Jarisiwshılıq», alar hámme waqıt bir-biri menen jarisip otıradi. Oqıtıwshılar balalardıń bunday psixikalıq ózgesheliklerinen paydalanıp alardı oqıw materialların yadlawda, yadlaǵan tekstlerin aytıwıwda, óz betinshe jumıslardı orınlawda jaristıradi. Misalı: «Mina Katardaǵı oqıwshılardıń úshewi «bes» aldı, eginwi Katardıń oqıwshılarınan tórt bala «bes» aldı hám t. b. » dep jaristirip oqıwshılardıń bilimin tekseriw hám bahalawda keń qollanıladı.

Aralıq bahalaw. Basqa bahalawlar siyaqlı oqıwshılardıń bilimin aralıq bahalaw barlıq pánlerdiń, barlıq temalarında balalardıń materiallardı ózlestiriw dárejelerin tekseriwde, bahalawda oǵada keń qollanıladı. Bunda úyrenilip atırǵan temalardıń mazmunı tekseriledi. Materiallardı sistemalastiriwda bul tekseriwdiń roli oǵada ullı, bala belgili materialdıń mazmunın aytıp beriwı kerek yamasa sal tema boyınsha testler sheshiwı múmkin.

Bahalawdıń bul túri balalardıń oylawdaǵı qásiyetleriniń rawajlanıwına kúshli tásirin jasaydı. Hár túrli testlerdi sheshiwde alar oylanadı, pikirleydi, belgili bir juwmaqqa keledi. Nátiyjede oylawdıń tezligi, oylawdıń keńligi, oylawdıń iykemligi, oylawdıń kritikaliq tárepleri, oylawdıń logikaliq formaları belgili dárejede rawajlanadı. Bul oylawlardı ámelge asiriwda balalar oylawdıń hár túrli operatsiyalarınan qollanıadı. Ásirese «analiz», «sintez» túrлерinen kóbirek paydalanadı. Nátiyjede oqıwshılar sal materialǵa baylanisli bilimlerdi ózleriniń túsıniklerinshe, múmkinshiliklerinshe ózlestiredi. Ózlestirilgen materiallar álbette oqıwshılar tárepinen hár túrli ózlestiriledi, sanlıqtan de alardıń bilimin tekseriwde, bahalawda alarǵa qoyılatuǵın bahalar hár túrli dárejede boladı.

Oqıwshılardıń bilimin juwmaqlawshi tekseriw hám bahalaw. Juwmaqlawshi tekseriwler oqıw sherekleriniń aqırında hám oqıw jiliniń ayaǵında ótkeriledi. Ayrım waqıtları belgili bir bilimlerdi ótip bolıpta juwmaqlawshi bahalawdıń elementlerinen paydalanıw múmkin. Juwmaqlawshi bahalawdıń áhmiyeti oqıwshınıń erisken nátiyjelerine, rawajlanıw dárejesine durıs baha beriw. Juwmaqlawshi tekseriwde oqıw xızmetleriniń barlıq tarawları bolsapqa alınadı. Eger bilimdi kúndelikli yamasa aralıq bahalawda ayrım oqıw pánleriniń ayrım temalarına dıqqat onsha awdarılmasa, al juwmaqlawshi tekseriwde barlıq oqıw pánleriniń nátiyjeleriniń jiynaǵın óz ishine aladı. Ayrım pánlerdi úyretiwdegi jetiskenlik tereńirek berilgende ǵana, oqıwshılardıń oqıwınıń qaysı tárepine muǵallimniń qosımsha kúsh jumsaw kerekligi, oqıwshılarga bilim beriwde qaysı ámellerdi qollanǵanı jaqsı nátiyje bergenligi ayan boladı.

Juwmaqlawshi baha oqıwshınıń sherektegi yaki oqıw jiliniń aqırındaǵı jumısınıń nátiyesin kórsetedi. Biraq al oqıwshınıń sal jildaǵı alǵan bahalarınıń arifmetikaliq ortashasın ańlatpaydı. Muǵallım oqıwshı tárepinen bilimin ózlestiriw protsesin, úlgermewshilik penen sátsizliklerdi jaqsı biliwi hám jetiskenliklerdi ańlawı tiyis. Sebebi oqıwshı geyde tayarlanbaǵan bir sabaǵı ushin tómén baha aliwi múmkin. Bul shereklik yaki jilliq bahaniń tóménlep ketiwine óz tásin tiygizetuǵın bolsa, onda bunday jaǵday oqıwshınıń úlgeriwine keri tásin tiygizedi. Bilimge qoyılatuǵın juwmaqlawshi bahaniń, eń tiykarǵısı materialdıń logikaliq táreplerin teksergende oqıwshı materialdıń bazi bir táreplerin, belgili bir sistemanı, pikirlerdiń óz-ara baylanislarin shala ózlestirip, shatastirip aliwi de múmkin. Bilimdi tekseriwdiń hám bahalawdıń tiykarǵı usıllarina jazba jumıslar hám óz betinshe jumislardıń barlıq túrleri kiredi. Jazba jumislardıń hám óz betinshe jumislardıń jaqsı nátiye beriwi tekstlerdi durıs tańlawǵa hám oqıwshılardıń dıqqatin bir jerge taplay aliwǵa baylanisli. Baqlaw ushin berilgen tapsirmalardıń mazmunı belgili hám mánisi jaǵınan anıq boliwi tiyis.

Oqıwshı tapsirmalardı orınlaw ushin qaǵıydalardı, túsiniqlerdi, nizamlardı eske túsiriwdi biliwi tiyis. Eger baqlaw hám óz betinshe jumıslarǵa eginwi dárejeli qosimsha tapsirmalar berilse, (Misalı: grammatikalıq tallaw ushin júdá uzın tekst yamasa matematikalıq bolsaplawǵa quramalı sanlar beriledi) álbette oqıwshılar ushin qıyın boladı.

Muǵallım ádette tiykarǵı mazmunı tekseriletuǵın temalarǵa sáykes ótkén sabaqlardan tákirarlawlar shólkemlestiriwi kerek. Oqıwshılar qaǵıyda hám túsiniqlerdi eske túsiredi, óz betinshe islenetuǵın shiniǵıw jumıslarin orınladı. Bul óz bilimine degen isenimdi arttıradi. Sabaqlarda jumıs islewge qolaylı jaǵdaylar dúziw oqıwshılardıń nátiyjeli jumıslar islewiniń eń áhmiyetli shárti bolıp bolsaplanadı. Bilimdi aldın ala, kúndelikli, aralıq hám juwmaqlawshi tekseriwlerdiń alıp bariliwında bárine tán usıl oqıwshılardan jeke hám frontal (bárinen) soraw bolıp bolsaplanadı. Soraw uliwma klasqa beriledi. Azǵana waqıt hár bir oqıwshı ózinshe juwap oylap otıradi. Muǵallımniń ruxsatı menen birim-birim juwaplar beredi. Oqıwshınıń juwabi klass jámaátiniń bárine esiterlik dárejede boliwi tiyis hám klass jámaátide dıqqat qoyıp tińlap, qáte jerleri bolsa dúzep, shala jeri bolsa tolıqtirip barıwı tiyis. Eger klass jámaátiniń bárininde pikirleri shala bolsa, oqıtıwshı ózi tolıqtirip juwmaq jasawı tiyis. Geyde oqıwshı berilgen sorawǵa juwap qaytariw barisinda juwaptıń izbe-izligin buzıp aliwi yamasa aljasiwi múmkin. Bunday jaǵdayda oqıtıwshı dárhal balanıń qátesin dúzep, sistemaǵa salıp járdemlesip jibergenide maqul boladı.

Oqıwshılar hár qanday sorawlarǵa juwaplar qaytariw payitında oqıtıwshı barlıq dıqqat - itibarin sal balanıń juwabına qaratiwi kerek, al muǵallım basqa nárse menen shuǵıllanıp balanıń juwabi itibarsız qalsa, onda balada de eń áhmiyetli jumısqa nemquraydı qaraw túsiniqleri payda boladı.

Oqıwshılarǵa beriletuǵın sorawlar aldın ala tayarlanǵan boliwi tiyis. Sorawlar anıq, oqıwshılarǵa túsiniqli, eki yamasa úsh ushli bolmay dál boliwi kerek. Misalı: «Atlıq - degenimiz ne, onıń sorawları qanday - degen sorawǵa oqıwshılar tez hám ańsat túsiniw, qıynalmastan juwap beredi. Al «Atlıq tuwralı ne bileseń - dese oqıwshı juwaptı neden jetkiliklilerin bilmey qıynalıp qaladı. Jeke oqıwshıǵa yamasa klass jámaátine berilgen sorawlar materialdıń belgili bir túsiniǵın tolıq bayanlaytuǵın, túsindiretuǵın jaǵdayda boliwi kerek. Uliwma sorawda belgili bir sistemalılıqti, izbe-izlıqti, belgili bir qaǵıydalardıń izbe-iz bayanlanıwın talap etetuǵın

mazmundaği pikirler shókkishni maqul. Sorawlarğa beriletuğın juwaplardıń qısqa, mazmunlı shókkishni durıs boladı. Berilip atırğan juwaplar klass jámaátınıń bárine esiterlik dárejede boliwi kerek. Juwaptı tıńlawshi oqıwshılar juwap beriwshiniń kemisin tolıqtıruwğa bárqulla tayar otırıwı tiyis. Oqıwshılar jámaátınıń bilimlerin bahalawda bul talaplar oğada áhmiyetli bolıp bolsaplanadı. Sabaqqa qoyılatuğın baha oqıwshılardıń bilimin tekseriw hám bahalaw forması bolıp, bunı qanday dárejede alıp barıw oqıtıwshınıń pedagogikalıq tájiriybesine, sheberligine baylanisli. Muğallım sabaqtıń basinan ayağına deyin balalardıń sabaqqa jedelligin, juwabin, eskertiwlerin, tolıqtırıwların, jumıs uqıplılığın baqlap barıwı tiyis. Oqıwshınıń hár bir iyis-háreketi bahalanbay qalmawı kerek. Tájiriybeli oqıtıwshılar bir saatta 10 -15 oqıwshınıń bilimin bahalap úlgeredi. Álbette oqıw barisinda «4» hám «5» bahalarına oqıp júrgen balalardıń bilimin bahalaw ańsat boladı. Sabaqtıń bastan ayağına shekem dıqqatlı otiriw kerekligi, sabaq aqırında hár sabaqta baha qoyılatuğın oqıwshılarğa eskertilip qoyiliwi kerek, sanda balalar bárqulla sabaqqa dıqqat penen qatnasıwğa háreket etedi. Geybir tájiriybesiz oqıtıwshılar keshegi sabaqta baha qoyılğan oqıwshıǵa endigi sabaqta baha qoymawğa háreket etedi, bunı sezgen oqıwshı kelesi sabaqqa tayarlanbay keledi, yamasa sabaq payıtında dıqqatsız otırıwı múmkin.

#### REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik Ózbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. «Ózbekiston» T, 2016.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga qúramiz. «Ózbekiston» T, 2017.
3. Q.Munavvarovning umumiy tahriri ostida. Pedagogika. T.: «O`qituvchi», 1996
4. Saparbaev T. Psixologiya teoriyası hám tariyxı (Psixologiya teoriyası) oqıw qollanba T. “Yosh avlod matbaa”.2023
5. Saparbaev T. Mámbetiyarov SH Óspirim jası balaları minez-qulqındağı krizislikjağdaylardıń pedagogikalıq-psixologiyalıq ózgeshelikleri (oqıwmetodikalıq qollanba ). Nókis .2024
6. З. Исмоилова Педагогикадан амалий машғулотлар. – Т. «O`qituvchi», 2001.